

دکتر رفعت السید احمد، اندیشمند مصری که سال‌های نسبتاً طولانی آشنایی او با شهید دکتر شقایی به گونه‌ای زمینه شناخت دقیقی از این شهید بزرگوار را فراهم کرده که پس از شهادت این دوست دیرین خود، به گردآوری مجموعه‌ای که حاوی آثار او پرداخته که نشان‌دهنده نکاتی بسیار ارزشمند است که سیر تاریخی زندگی و افکار بلند و تاریخ‌ساز دکتر شقایی در مبارزات فلسطین به روشنی بیان می‌کند. ایشان بخشی از این موارد را در گفت و شنود با شاهد یاران بیان داشته است که از نظر تان می‌گذرد.

گفتگوی شاهد یاران با دکتر رفعت السید احمد، اندیشمند مصری

شقایی؛ پایه گذار فرهنگ جهاد و مقاومت...

حال شهادت او به روزمندگان و مجاهدان انگیزه داد تا ضربات کوبنده‌ای بر پیکر دشمن وارد نمایند. با شهادت فتحی شقایی نسل شهادت‌طلبان از فرزندان جنبش جهادافزایش یافت. اکنون جنبش جهاد اسلامی فلسطین در سایه رهبری دکتر رمضان عبدالله شلح و در موازنه قدرت و رویاوی با دشمن صهیونیستی، حرف اول را می‌زند. اگر بگوییم که این جنبش اکنون حرف اول را می‌زند، اغراق نکرده‌ام؛ چرا که این جنبش بر اساس مقاومت مسلحانه استوار گشته و نه بر پیوند گفت و گویای سازش و بازی قدرت و دموکراسی دروغین و سرشار از زد و بندهای فساد آلود. شکی نیست که خون شهید فتحی شقایی درخت جهاد در سرزمین فلسطین را آبیاری کرد و پرچم مقاومت را به احتزاز در آورد. شهادت شقایی به عنوان یک رهبر کم نظیر به همان اندازه که لطمه جبران ناپذیر بود، به همان اندازه شهادت او برای امت مفید بود و به پیشبرد مقاومت و جهاد کمک کرد. مهم‌ترین مراحل تاریخی در دوران حیات شهید شقایی کدامند؟ شهید فتحی شقایی در حیات کوتاه خود مراحل مهمی را پشت سر گذاشته است. برای شناخت بیشتر ایشان، به شما توصیه می‌کنم به کتاب کارنامه شهید شقایی که آن را در ۱۶۲۰ صفحه تألیف نموده‌ام، رجوع نمایید. این کتاب دو جلدی «سفر خون که شمشیر را شکست داد» نام دارد و چند سال پیش توسط مرکز پژوهش‌های یافا در قاهره منتشر شده است. مهم‌ترین مراحل زندگی و مبارزات شهید شقایی را در چهار مرحله خلاصه می‌کنم: مرحله نخست، مرحله فلسطین است که از تاریخ تولد شهید در سال ۱۹۵۱ آغاز می‌شود و تا سال ۱۹۷۴ هنگام تحصیل در رشته پزشکی در مصر ادامه می‌یابد. شقایی در این مرحله به شدت تحت تأثیر محنت سازمان اخوان المسلمین و سپس تحت تأثیر شکت اعراب در جنگ ژوئن سال ۱۹۶۷ قرار گرفته بود. او در این مرحله

شهادت‌طلبان و اینارگران پیروی نکنیم، از چه کسی پیروی کنیم؟ اگر از افرادی که خود و فرزندان خود را در طایف اخلاص شهادت در راه خدا تقدیم می‌کنند، پیروی نکنیم، از پادشاهان و سران و سیاستمداران ناتوان و دنباله‌روهای سلطه‌گران غربی پیروی کنیم؟ فتحی شقایی و پیش از او شهید سید عباس موسوی و پس از او بر مرد مجاهد حضرت سید حسن نصرالله، این شایستگی را دارند تا در تجلیل و تقدیر از آن‌ها هزاران صفحه مطلب تدوین کنیم و به پاس خدمات شایان آن‌ها به اسلام و آرمان امت اسلامی، ارزش‌های حق و عدل و مقاومت را به نسل‌های جدید بیاموزیم؛ تدوین زندگی‌نامه و کارنامه شخصیت‌های یاد شده تلاش متواضعانه من بوده و امیدوارم با این کار، توفیق گسترش آگاهی را میان جوانان نسل حاضر یافته باشم. آیا با ما هم عقیده هستید که با شهادت فتحی شقایی زبان جبران ناپذیری به امت عربی و اسلامی وارد آمد؟ آری، از دست دادن او لطمه سنگینی بر امت وارد آورد. اما در عین

شیرین فتحی شقایی

برای شناخت بیشتر ایشان، به شما توصیه می‌کنم به کتاب کارنامه شهید شقایی که آن را در ۱۶۲۰ صفحه تألیف نموده‌ام، رجوع نمایید. این کتاب دو جلدی «سفر خون که شمشیر را شکست داد» نام دارد و چند سال پیش توسط مرکز پژوهش‌های یافا در قاهره منتشر شده است.

چگونه و در چه زمانی با دکتر فتحی شقایی آشنا شدید؟ در حقیقت در اواخر دهه هفتم از قرن بیستم، با معلم شهید دکتر فتحی شقایی آشنا شدم. او در آن برهه در دانشکده پزشکی دانشگاه شهر الرقازیق مصر سرگرم تحصیل بود و خود را به عنوان یک اندیشمند و رهبر میان جنبش‌های اسلامی مصر و فلسطین بروز می‌داد. از زمانی که کار نگارش مقاله‌های ارزنده بحث‌های مهم را در ماهنامه (المختار الاسلامی) آغاز کرد، آشنایی من با ایشان بیشتر شد. المختار الاسلامی یکی از نشریات اسلامگرا و مستقل آن روز بود که با تیراژ گسترده انتشار می‌یافت. آقای شیخ حسین عاشور یکی از رهبران آگاه و روشنفکر سازمان اخوان المسلمین نشریه المختار الاسلامی را اداره می‌کرد و تاکنون هم این مسئولیت را بر عهده دارد. آقای عاشور بیشتر صفحات این نشریه را در اختیار نسل جوان و انقلابی فلسطین قرار داده بود که این جوانان با مقاله‌های ارزنده خود، رنگ و طعم انقلابی و اسلامی خاصی به این نشریه داده بودند. شکی نیست که این نشریه راه و خط مشی متفاوتی را با نشریات اسلامگرایان آن روز در پیش گرفته بود. به یاد دارم که از فزون بر دکتر فتحی شقایی، افراد دیگری همچون دکتر بشیر موسی نافع و دکتر رمضان عبدالله شلح دبیر کل کنونی جنبش جهاد اسلامی فلسطین در دهه هشتم قرن بیستم در ماهنامه المختار الاسلامی قلم فرسایی می‌کردند. من از طریق این نشریه با افکار و اندیشه‌های بی نظیر این معلم شهید آشنا شدم، چرا که با اندیشه‌های روشنگرانه توانست جوانان متعهد فلسطینی و برخی جوانان مصری را گرد هم آورد تا در سال ۱۹۷۹ سرآغاز مرحله نوینی را در تاریخ جنبش جهاد اسلامی پایه‌گذاری نمایند. اعضاء و هواداران این جنبش به تدریج از دانشگاه الرقازیق مصر به نوار غزه در فلسطین انتقال یافتند تا از درون جنبش‌های اسلامی فلسطین، نخستین جنبش مسلحانه جهادی را بوجود آورند.

انگیزه و دلایل ادامه دوستی تان با شهید چه بود؟ یکی از دلایل دوستی برادرانه من با شهید دکتر فتحی شقایی، یافشاری و پایمردی او در دفاع از اهداف و آرمان‌های امت و در پیشاپیش آن‌ها آرمان فلسطین بود. او را مجاهدی نستوه و سخت‌کوش یافتم که در دفاع از اهداف خود انعطاف نشان نمی‌داد. او اولین کسی است که طرح «قضیه فلسطین را به عنوان قضیه مرکزی امت اسلامی» مطرح کرد. او ضمن داشتن ایمانی راسخ و انعطاف ناپذیر، همواره با مردم با تواضع و تسامح و لبخند برخورد می‌کرد و می‌کوشید میان رهبران جنبش‌ها و احزاب و جریانات اسلامی و ملی عرب، انسجام و همزیستی ایجاد کند. علاوه بر این، دکتر شقایی، قبلگامه مجاهدان و مبارزان راستین بود. با وصفی که گذشت دوستی با چنین مردی تعجب‌آور نیست و به رغم فاصله زمان و مکان، دوستی با ایشان ادامه یافت و هر گاه در مناسبت‌های مختلف و سیمینارهای گوناگون با یکدیگر ملاقات می‌کردیم، روابط دوستانه و برادرانه عمیق‌تر می‌شد.

شما چرا اشخاصی همچون دکتر شقایی، شهید سید عباس موسوی و سید حسن نصرالله را برای تدوین زندگی‌نامه و کارنامه‌شان برگزیده‌اید؟

پاسخ‌گویی به این پرسش بسیار ساده و روشن است. چرا که این افراد چراغ راهنمای انقلاب و جهاد هستند. فرزندان امت عربی و اسلامی شایسته‌است این شخصیت‌ها را سرمشق و الگوی مبارزات خود قرار دهند. شما را به خدا سوگند اگر از مجاهدان و

خود را شناخت و به عنوان یک شهروند مسلمان و متعهد، راه مستقلی را برای مقاومت در برابر طرح‌های رژیم صهیونیستی در فلسطین جستجو کرد.

مرحله دوم، مرحله اقامت در مصر و برنامه‌ریزی برای بنیانگذاری هسته‌های نخستین جنبش جهاد اسلامی و گزینش راه مقاومت ضد صهیونیستی را تشکیل می‌دهد. در این مرحله که از سال ۱۹۷۴ آغاز گردید و تا سال ۱۹۸۱ ادامه یافت، دورویداد مهم در جهان اسلام اتفاق افتاد که اثری ژرف بر اندیشه و طرز فکر شهید شقایی بر جای گذاشت. رویداد نخست آغاز حرکت انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی در سال ۱۹۷۸ بود. اما رویداد دوم سفر انور سادات، رئیس جمهوری پیشین مصر به قدس و امضای معاهده شوم کمپ دیوید و سپس به قتل رسیدن او در سال ۱۹۸۱ به دست گروه‌های جهادی و اسلامگرای مصری می‌باشد. این دو رویداد، دیدگاه‌ها و نگرش‌های شقایی را به کلی گریزون کرد و به او بیش از پیش انگیزه داد تا راه جهاد مسلحانه را برای آزادی فلسطین گزینش کند.

مرحله سوم، مرحله خروج از مصر و بازگشت به سرزمین فلسطین است. شهید دکتر فتحی شقایی در آغاز این مرحله، نهال جهاد و مقاومت مسلحانه را که هم‌راه ۶۰ تن از جوانان مجاهد فلسطینی در دانشگاه الازرقاق کاشته و پرورش داده بود، به فلسطین منتقل کرد و آن را در سرزمین نوار غزه کاشت. این نهال با همت و تلاش خستگی ناپذیر جوانانی که به دست دکتر فتحی شقایی پرورش یافته بودند، به ثمر رسید و حرکت جهادگرایان بزرگ و نوینی را در تاریخ معاصر فلسطین دامن زد که مهم‌ترین نتیجه آن نتایج انتفاضه مردمی فلسطین بود که در سال ۱۹۸۷ برانگیخته شد. برانگیخته شدن انتفاضه به گونه‌ای که دشمن صهیونیستی را غافلگیر کرد. تا جایی که ژنرال‌ها و اندیشمندان اسرائیلی آن روز درباره انتفاضه چنین گفتند: «جنبش جهاد اسلامی به رهبری فتحی شقایی سنگ انتفاضه را از روی سینه فلسطینی‌ها برداشت به سمت اسرائیلی‌ها پرتاب کرد».

مرحله چهارم، مرحله غربت و مهاجرت است که شهید پس از تبعید از سرزمین اشغالی فلسطین توسط دشمن صهیونیستی در سال ۱۹۸۸ میان بیروت و دمشق در حال رفت و آمد بود تا سرانجام در اردوگاه یرموک دمشق استقرار یافت. مرحله غربت با شهادت او در تاریخ ۱۲ اکتبر ۱۹۹۵ در جزیره مالت هنگام بازگشت از شهر طرابلس لیبی پایان یافت. دکتر فتحی شقایی در ساعت ۱۳ روز پنجشنبه در ماه اکتبر سال ۱۹۹۵ توسط عوامل موساد به شهادت رسید. میان شهید شقایی با سایر رهبران فلسطینی چه تفاوت‌ها و چه مشترکاتی وجود دارد؟ میراث او در صحنه مبارزات اعراب و فلسطینیان چیست؟

داشتن اعتقاد به آزادی کامل سرزمین فلسطین از رودخانه اردن تا دریای مدیترانه، داشتن اعتقاد به وحدت ملی همه گروه‌ها و جنبش‌های فلسطینی و ضرورت دوری جستن از فتنه‌ها و اختلافات و کشمکش‌های درونی از مشترکات بسیاری از رهبران کنونی فلسطین است که شهید شقایی به خاطر آن جانش را نثار کرد. من بر این باورم که دکتر رمضان عبدالله شلح، همیار و همراه شهید دکتر فتحی شقایی بیش از دیگران به باورها و اعتقادات آن معلم شهید نزدیک است. این ارزش‌ها، گویاترین و رساترین میراث فتحی شقایی در صحنه فلسطین و اعراب است.

چرا شقایی به انقلاب اسلامی ایران عشق می‌ورزید و درباره امام خمینی (ره) قلم فرسایی می‌کرد؟

شقایی به این دلیل به انقلاب و رهبر مجاهد آن امام خمینی (ره) عشق می‌ورزید که انقلاب بر ضد زمامداری مستبد و مزدور آمریکا برانگیخته شده بود. این انقلاب از نخستین لحظه آغاز، از آرمان فلسطین و مبارزات مردم فلسطین تا آزادی کامل آن پشتیبانی کرد. انقلاب از کشمکش‌های تنگ فراق‌های به ویژه اختلافات شیعه و سنی که استعمارگران همواره به آن دامن می‌زدند، فاصله گرفته بود و با وجودی که دکتر فتحی شقایی از برجسته‌ترین اندیشمندان و مجاهدان اهل سنت بوده است، به دلایل یاد شده به انقلاب اسلامی ایران و امام خمینی عشق ورزید و به آن دفاع کرد و کتاب مهمی درباره امام خمینی (ره) به رشته تألیف در آورد. از آخرین دیدار آن در شهر طرابلس سخن بگویید. در آن دیدار چه مطالبی گفته شد که تاکنون قاش نشده است؟

این دیدار به مدت یک هفته قبل از شهادت معلم شهید اتفاق افتاد. من برای شرکت در یک همایش علمی به لیبی دعوت شده بودم و دکتر برای یافتن راه حلی برای اخراج شدگان فلسطینی از لیبی به آن کشور سفر کرده بود. یکدیگر را در هتل بزرگ شهر طرابلس دیدیم و به مدت یک هفته با هم بودیم. او را از پیش می‌شناختم. در این آخرین دیدار در ساحل دریا قدم می‌زدیم و یا در کنار هم می‌نشستیم و درباره اوضاع و مسائل منطقه و جهان عرب بحث و تبادل نظر می‌کردیم. من ارزش و اهمیت آنچه که در این دیدار یک هفته‌ای گذشت را نمی‌دانستم، مگر پس از شهادت او. آنگاه که به شهادت رسید به اهمیت این گفت و گوها و بازگو نمودن خاطره‌ها پی بردم.

دیدار در شهر طرابلس با شهید فتحی شقایی را که یکی از عظیم‌ترین مجاهدان فلسطینی در پنجاه سال گذشته است، از عنایات الهی می‌دانم. جزئیات این گفت و گورا در کتاب کارنامه شهید شرح داده‌ام و می‌توانید به آن رجوع کنید. **هنگام نگارش زندگینامه شهید شقایی چه احساسی داشتید؟** شکی نیست که هنگام نگارش زندگینامه دکتر فتحی شقایی

سرسید فتحی شقایی

یکی از دلایل دوستی برادرانه من با شهید دکتر فتحی شقایی، با فشاری و پایمردی او در دفاع از اهداف و آرمان‌های امت و در پیشاپیش آن‌ها آرمان فلسطین بود.

احساس می‌کردم مسئولیت سنگین تاریخی بر دوش دارم، چرا که خود را در برابر یک اندیشمند بزرگ و جهادگر نستوه می‌دیدم؛ با وجودی که عمر این اندیشمند بزرگ کوتاه بود و از ۴۲ سال فراتر نرفت، اما میراث فکری و جهادی ارزشمندی از او به ارث مانده است.

من و کسانی که شهید را شناختند، وظیفه دارند از این ثروت انبوه و این امانت سنگین پاسداری نمایند و آن را به نسل‌های آینده بشناسانند. تا مشعل فروزان فرا راه جهادشان باشد. احساس می‌کنم که خداوند به من توفیق داد تا این پروژه فکری بزرگ را به اتمام برسانم. البته انجام این کار به تن‌خون شهید و دعای خیر او بوده است. همیاری و کمک و برادرم در رهبری جنبش جهاد اسلامی فلسطین به ویژه دوست عزیز و برادر فرماندهام دکتر رمضان عبدالله را فراموش نمی‌کنم. آن‌ها بسیاری از دستاوردهای فکری و سیاسی شهید را که برای من ناشناخته بود، در اختیارم قرار دادند. از آن‌ها بسیار سپاسگزارم.

تجربه انقلاب اسلامی ایران و اندیشه امام خمینی (ره) چه جایگاهی در اندیشه شهید شقایی داشت؟

بی‌تردید تجربه انقلاب اسلامی ایران در کانون‌های توجهات فکری معلم شهید قرار داشت. دکتر فتحی شقایی، نظر به جایگاهی که به عنوان یکی از مجاهدان اهل سنت داشت، با روحیه باز و خردمندی وصف‌ناپذیر با انقلاب اسلامی و رهبری امام خمینی تعامل کرد و پیام‌ها و رهنمودهای امام و انقلاب را به ویژه آنچه که با ضرورت اتحاد و انسجام مسلمانان ارتباط داشت، دریافت کرد و در برابر تلاش‌های تفرقه افکنانه و کشمکش‌های مذهبی و فرقه‌گرایانه مانند آنچه که امروز متأسفانه اتفاق می‌افتد، ایستادگی کرد.

زنده یاد فتحی شقایی «ارزش جهاد» و «ارزش اتحاد» و «ارزش فروتنی انقلابی» را از انقلاب اسلامی و رهبری آن آموخت و کوشید این ارزش‌ها را به آگاهی عموم ملت‌های عرب و مسلمان به ویژه ملت ستمدیده فلسطین منتقل کند. او با جهان بینی اسلامی و غنای فکری خود، هیچگونه تضاد و منافاتی میان تشیع و تسنن نمی‌دید و اصل روابط میان شیعه و سنی را در چگونگی مبارزه و جهاد با

اشغالگران و طاغوتیان می‌دانست. در جهان عرب و جهان اسلام که در عصر حاضر از اختلافات مذهبی و کشمکش‌های طایفه‌ای رنج می‌برد، بیش از پیش به اجرای فریضه جهاد نیاز داریم.

دکتر شقایی در اندیشه جهاد و بیکار مسلحانه چه اولویت‌هایی قائل بود؟

او برای جنگ با دشمن صهیونیستی با سلاح و قلم و اندیشه اولویت قائل بود و سایر خواسته‌ها پیرامون این اولویت قرار می‌گرفت. شهید شقایی معتقد بود که جنگ دشمن نباید در اوبیت بعدی قرار گیرد و یا چهره مبارزه و جهاد با دشمن را مخدوش کند. آنگونه که امروز به نام حکومت خودگردان و دمکراسی و تقسیم قدرت در سرزمین فلسطین که هنوز در اشغال صهیونیست‌ها است، اتفاق می‌افتد. به درستی که شهید شقایی و جانشین او دکتر رمضان عبدالله شلح به مبارزات جنبش جهاد اسلامی فلسطین اصالت ویژه بخشیدند. در یک محاسبه ساده و ارزیابی کلی می‌توان گفت که جنبش جهاد اسلامی یک حرکت مقاومت مسلحانه است که در عین حال نقش سیاسی و اجتماعی نیز ایفا می‌کند. در حالی که سایر جنبش‌های اسلامی فلسطینی، در اصل جنبش‌های سیاسی هستند اما در برخی مراحل به عملیات مسلحانه دست می‌زنند. **دکتر به گروه‌های مارکسیست و ناسیونالیست عرب و جنبش‌های رهایی بخش لائیک چه نگرشی داشت؟**

دکتر از نظر تنوریک با این جنبش‌ها و ایدئولوژی‌ها اختلاف نظر داشت. اما در بوته عمل و بیکار واقعی برای بارور کردن مبارزه‌رهایی بخش ملی و آزادسازی فلسطین از هر گونه تماس و همکاری مشترک استقبال می‌کرد؛ هر گاه احساس می‌کرد که این جریان‌ها برای آزادی فلسطین و مخالفت با روند سازش صادقانه عمل می‌کنند، دست دوستی به سوی آنان دراز می‌کرد. من گواهی می‌دهم که رهبران جنبش‌های یاد شده تا چه اندازه شهید شقایی را دوست داشتند و برای او احترام قائل بودند. در همه گردهمایی‌ها و همایش‌ها او را قبول داشتند. در روند مبارزه ملت فلسطین او را محور اتحاد و همبستگی می‌پنداشتند. او با بسیاری از رهبران و مسئولان جنبش‌های ملی لائیک، صاحبان عقاید سکولار تا زمانی که در اصول ثابت قضیه فلسطین و منافع امت افراط و تفریط نکنند، روابط دوستانه برقرار می‌کرد. شهید فتحی شقایی ضمن اینکه اندیشه‌های مارکسیستی و ناسیونالیستی و لیبرالیستی را رد می‌کرد در عین حال با رهبران این جریان‌ها به گفت‌وگو می‌پرداخت. این رهبران نیز به نوبه خود میزان آگاهی و اخلاص دکتر را می‌ستودند و از او تجلیل به عمل می‌آوردند. به یاد دارم روزی دکتر الطیب تزینی اندیشمند چچرا و ناسیونالیست سوریه‌ای با شهید فتحی شقایی در اردوگاه بروک مستبق در اوایل دهه نهم از قرن بیستم مناظره کرد. او در این مناظره نسبت به ابعاد شخصیت فکری معلم شهید و میزان آگاهی او ابراز شگفتی کرد. شقایی در این مناظره با دلایل مستند اندیشه‌های سکولار را مردود دانست. آنگاه دکتر الطیب تزینی با چاپ مقاله‌ای مشهور و گویا، دکتر شقایی را «اندیشمندی مبارز و مبارزی اندیشمند» توصیف کرد.

آخرین سخن

اکنون که از شهادت برادرم و دوستم، رهبر فرانسه دکتر فتحی شقایی، دوازده سال می‌گذرد، لازم می‌دانم اعتراف کنم که اندیشه‌ها و ارزش‌هایی که او پایه‌گذاری کرد، به ویژه فرهنگ مقاومت و جهاد، همچنان زنده و فعال و مؤثر باقی مانده است. درست است که فرزندان جنبش جهاد اسلامی و دوستان بزرگوار او این مشعل فروزان را در دست دارند، اما همه نیروهای مبارز و فعال فلسطین در سرزمین‌های اشغالی و خارج از آن وظیفه دارند در حمل این مشعل مشارکت کنند؛ وظیفه دارند ارزش‌ها، اندیشه‌ها و فرهنگ جهادی شهید شقایی را دوباره زنده کنند؛ به ویژه این که با دلیل قاطع ثابت شده که روند سازش و حکومت خودگردانی در سایه اشغالگری به ورشکستگی گراییده است. فلسفه شهادت فتحی شقایی در غربت همچون حسین بن علی (ع) به ما می‌آموزد که برای آزادی فلسطین جز راه جهاد و مقاومت راه دیگری وجود ندارد و راه‌های دیگر باطل و ناپایدارند. از خدای متعال مسئلت دارم شهید شقایی را قرین رحمت گرداند و به ما توفیق ادامه راه او بدهد. ■